

אקדמיה צבאית - סימן ההיכר המובהק לצבא מקצועי

הגיעה העת להקים אקדמיה צבאית במדינת ישראל, המתמחה בלימודי צבא וביטחון, בדומה לאלה הקיימות במדינות רבות בעולם. האקדמיה תאחד תחת קורת גג אחת את כל קורסי הפיקוד הבכירים, תספק תשתית תיאורטית לתורת הלחימה של צה"ל ותיצור מוקדי ידע מקצועיים בנושאים שבהם יש לצבא עניין מיוחד

תא"ל יעקב זיגדון / סא"ל אמירה רביב

מבוא - על חשיבותה של ההשכלה הגבוהה בפיתוח מקצועיות הצבא

להשכלה אקדמית פורמלית יש כיום חשיבות רבה במסגרת ההכשרה הצבאית המקצועית ברוב צבאות העולם. באמצעות הכשרה זו מונחלים לקצונה הידע, הערכים, התפיסות ודפוסי החשיבה של המקצוע הצבאי. השכלה גבוהה בתחום זה הינה כורח הנובע מצרכיה המורכבים של המערכת הצבאית ומהתפתחותו המואצת של המחקר המדעי-צבאי, הנושא אופי אינטרדיסציפלינרי במהותו. הנחת היסוד בהקשר זה היא כי תהליכי למידה עמוקים ושיטתיים של המקצוע הצבאי

מניבים תמורה הן לפרט, הקושר עתידו עם הארגון, והן למערכת הצבאית.

מהתבוננות על צבאות מודרניים עולה כי אקדמיה צבאית ופרסומים מחקריים ראויים בתחום הם חלק מסימני ההיכר המובהקים והבולטים למקצועיותו של הארגון הצבאי. שורשי

האקדמיות הצבאיות במאה ה-18, עם היווסדם של בית הספר המלכותי הצרפתי ושל האקדמיה הצבאית של האימפריה האוסטרית ב-1752, הקמת האקדמיה הצבאית הפרוסית ב-1765, המכללה הצבאית המלכותית הבריטית ב-1799 ומכללת וסט פוינט האמריקנית ב-1802. אחדים מהמוסדות האלה הקנו גם תארים אקדמיים

בתחומי המקצוע הצבאי באמצעות קשרים מסוגים שונים עם אוניברסיטאות.

הלימודים הצבאיים באקדמיות אלה התבססו על התפיסה הדיאלקטית שלפיה מדובר במקצוע שהוא שילוב של אמנות ושל מדע, וכי ניתן ללמדו באמצעות מתן דגש ליסוד האינטואיטיבי בצד זה האנליטי, תוך שילוב בין גורמים שניתנים לכימות ולחישוב לגורמים שהם מופשטים ורוחניים.

בד בבד עם הקמתן של האקדמיות הצבאיות שיגשגה גם תופעת הפרסומים הצבאיים - כתבי עת, ביטאונים צבאיים וספרי הגות צבאית² - כתוצאה מההבנה כי

פרסום מקצועי מביא לידי ביטוי פעילות מחקרית בתחום ומהווה אמצעי לתקשורת ולשיח פומבי בין קציני צבא מעבר למסגרת המתוחמת שבה הם פועלים.

דרך ארוכה עבר צה"ל מ-1951, עת הקים לראשונה את בית הספר לפיקוד ולמטה, שמטרתו הייתה: "להכין קאדרים לסגל הפיקודי הגבוה של צה"ל על-ידי הזרמת קצינים לתוך שורות צה"ל אשר... לאחר ניסיון של 3-1 שנים בעבודת מטה יוכלו למלא תפקידי מטה עד דרגת אלוף-משנה או לפקד על גדוד/יחידה..."³

צה"ל, כצבא המשלב את רעיון השליחות והמקצועיות גם יחד, השקיע רבות בשנים האחרונות בפיתוח תוכניות הלימוד הכלליות והאקדמיות לקציניו: בפר"ם ברק, במכללה לפיקוד טקטי, במכללה לביטחון לאומי, בפר"ם אפק, בפר"ם רקיע, בלימודים אקדמיים אחרים לקצונה הקרבית וכמובן בלימודים מקצועיים הנדרשים לקצונת המטה.

במשך שנים נשענו המכללות הצבאיות על אוניברסיטאות מוכרות במדינה, והאוניברסיטאות היו גם הגורם שהעניק את התארים האקדמיים לבוגרי המכללות

תהליכי למידה עמוקים ושיטתיים של המקצוע הצבאי מניבים תמורה הן לפרט, הקושר עתידו עם הארגון, והן למערכת הצבאית

אולם למודל הזה יש גם מגרעות משמעותיות: חלק ניכר מהלימודים מתנהל במתחם של קמפוס האם - דבר שמצריך נסיעות מרובות ויקרות (בזמן ובכסף) - יש לשלם שכר לימוד למוסד האקדמי, ימי הלימוד ארוכים מאוד, ולרוב לומדים הקצינים בכיתות מבודדות ובהשוואה לסטודנטים רגילים הם נהנים פחות מיתרונות האוניברסיטה וממתקניה.

לכן, לטעמנו, בעת של קיצוצים תקציביים מרחיקי לכת נדרש הצבא להתבונן מחדש על תהליכים מרכזיים בבניין הכוח, ובכלל זה על ההשכלה הגבוהה, וייתכן כי בשלה העת להקים גוף אקדמי צבאי, שבו תתנהל פיזית ומקצועית עיקר הלימוד האקדמית של קציניו.

הרעיון המסדר

צה"ל יקים אקדמיה צבאית לאומית על בסיס המכללות. תכלית האקדמיה תהיה להכשיר ולהסמיך את המפקד ואת קצין המטה הכללי לשירות מקצועי בצבא הקבע על בסיס של ערכים ושל ידע החינוכיים למילוי מוצלח של תפקידיו.

הצבאיות. אולם עם השנים התפתח תחום הידע הצבאי בצה"ל וזכה להכרה אקדמית כשלעצמו. כך, למשל, החל במכללות תהליך מקיף של מתן קרדיט אקדמי לשלל קורסים צבאיים, המודרכים על ידי קצינים בכירים, כמקובל באוניברסיטאות צבאיות בעולם, תוך ביצועם של מחקרים מעמיקים בסוגיות צבאיות.

לטעמנו, בשלו התנאים להתקדם צעד נוסף לכיוון של מתן עצמאות אקדמית למוסד ההכשרה הבכיר של צה"ל. מאמר זה ינמק ויטביר מדוע הגיעה העת להקים אקדמיה צבאית במדינת ישראל, המתמחה בלימודי צבא וביטחון, בדומה לאלה הקיימות במדינות רבות בעולם, כיצד יראה מוסד זה, ומה יהיו תפוקותיו העיקריות ותרומתו לפיתוח הידע והתורה הצבאיים.

מאפייניה של האקדמיה הצבאית

לארגון אקדמי טיפוסי כמה מאפיינים בולטים: זהו גוף העוסק בהוראה ובמחקר, והידע שבו הוא עוסק חייב להיות עדכני, שיטתי, פתוח, ניתן לבדיקה ולבחינה, מחובר לקהילה המדעית, החברתית והתרבותית. רצוי שהארגון יהיה מגוון בעיסוקי הליבה שלו, בתחומי הידע, בתוכניות הלימוד ובטכנולוגיות ההוראה וכן במאפיינים של תלמידיו. עליו לנהל קשרים עם מוסדות בעם, בחברה, במערכת הציבורית המקומית והעולמית וכמובן לנהל דו-שיח קבוע בין הלומדים לבין הסגל.

מניסיון מצטבר בארץ ובעולם עולה כי תמהיל של לימודים צבאיים ואקדמיים מסייע לבנות

דפוסים של חשיבה חקרנית, סקרנית ושיטתית, מפגיש בין אוכלוסיות מלמדים שונות - מפקדים ומרצים אזרחיים - מביא למפגש פורה בין יישום מעשי לתפיסה תיאורטית רחבה ומעלה את רמת הלימוד הכוללת של המוסד. הסיבה להעלאת הרמה הכוללת נעוצה בכך שתהליך עיבודו של החומר הצבאי למתכונת אקדמית מקרין על עיבודם והוראתם של שאר הנושאים הצבאיים.

אולם מהו מודל השילוב המיטבי בין המוסד הצבאי למוסד האקדמי, המאפשר להשיג את היתרונות האלה? יתרונו של מודל השילוב הקיים ברור: המכללה הצבאית נהנית מהמוניטין ומהיוקרה של מוסד אקדמי מוכר וקיים, שערכם לא יסולא בפז, ולרשותה עומדים מערכת קיימת של סגל אקדמי איכותי, מגוון רחב של קורסים ומעטפת תמיכה אקדמית.

מתחם האקדמיה הצבאית באנגליה

האקדמיה הצבאית הלאומית תיצור ותקיים מערכת שלמה של ידע צבאי-אקדמי בתחומי הצבא והביטחון הלאומי באמצעות תשתית ראויה של סגל הוראה, פיתוח יכולת מחקרית ייחודית, תיעוד הידע הקיים והנרכש, פרסומו והפצתו.

התלמידים באקדמיה הצבאית

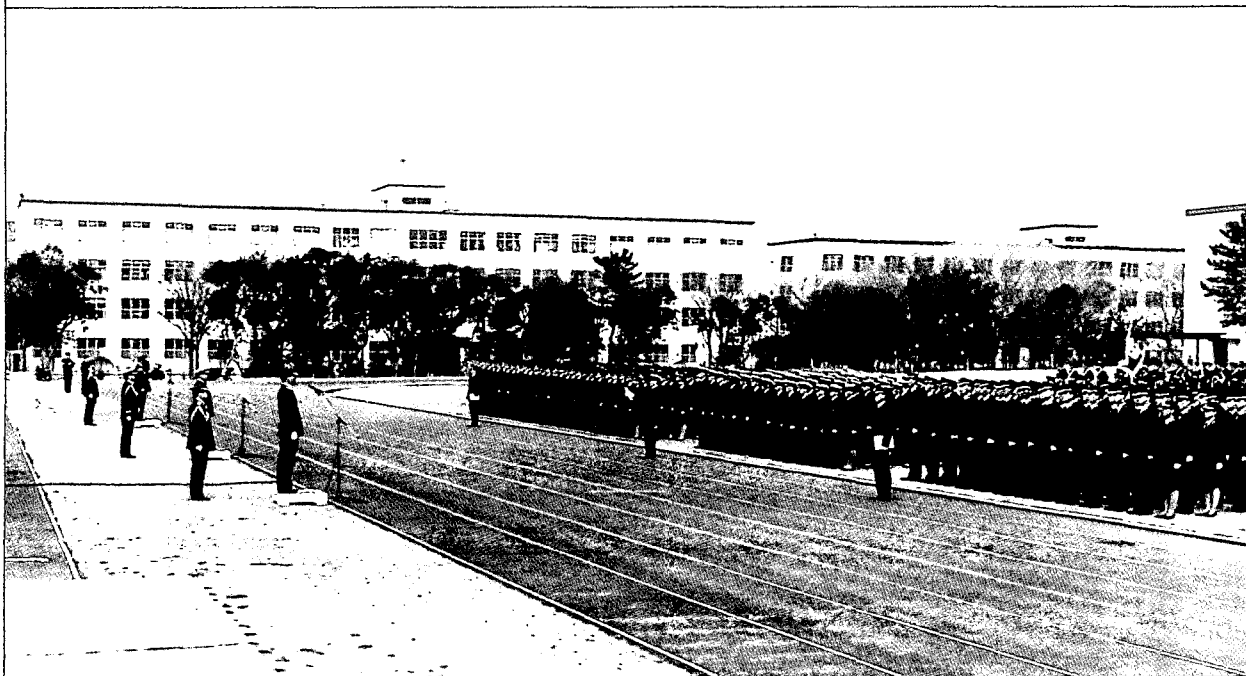
תלמידי האקדמיה הצבאית יכללו את הגרעין הקבוע של קצינים החייבים כיום לרכוש השכלה צבאית וכללית מלאה, קצינים ונגדים הלומדים מטעם צה"ל וכאלה הלומדים מתוך תפקידם, עתודאים ומפקדים במילואים. נוסף על כך יוזמנו ללימוד במוסד גם מי שמשרתים בארגונים ביטחוניים אחרים ובגופי הממשל השונים. בשלב מאוחר יותר ישולבו סטודנטים שהם אזרחים רגילים וגם קצינים מצבאות זרים.

אליהם (אם כי ברמות בכירות יותר). תפקידיהם של קצינים-מדריכים אלה יהיו קצובים בזמן במידה שתאפשר להם למצות את יכולותיהם. קצינים אלה יהיו בעלי יכולת אקדמית מוכחת. יתרונם של קצינים אלה הוא בעיקר בידע המעשי והעדכני שאותו הם מביאים מעולם העשייה. התחלופה התדירה והשיטתית שלהם לא תאפשר לאקדמיה לשקוע בקיבעון ובאי-רלוונטיות. קציני צבא אקדמאים. מדובר בקצינים שמיצו את יכולתם בתפקידים ביצועיים והפנו את עניינם ואת הקריירה שלהם לכיוון האקדמי. על הקצינים להיות בעלי "קבלות" אקדמיות ומחקריות מוכחות, בעלי תואר שלישי או לכל הפחות דוקטורנטים בנושא צבאי-ביטחוני, שאושר על ידי הרשויות המתאימות בצבא. קצין זה יראה את עתידו המקצועי באקדמיה ויהווה את הגרעין הקבוע לטווח

להלן פירוט של מתכונות הלימוד השונות במכללה:

- לימודים מלאים לתארים ראשונים ומתקדמים. קטיגוריה זאת היא הגרעין והבסיס הקבועים של האקדמיה הצבאית. בקטיגוריה זאת ייכללו כל קציני הצבא הנדרשים להשכלה צבאית כללית מלאה, ובהם חניכי המכללה לפיקוד טקטי, חניכי פו"ם ומב"ל.
- לימודים חלקיים. בקטיגוריה זאת ייכללו כל הקצינים והנגדים שצה"ל מממן להם באופן מלא או חלקי את שכר הלימוד במוסדות אוניברסיטאיים אחרים. קצינים ונגדים אלה יחויבו לבחור במסגרת לימודי הרשות שלהם קורסים בודדים בתחומי צבא וביטחון לאומי, חטיבת לימוד או חוג מלא בתחום. דווקא שילוב לימודי כזה יחזק את שיוכה המוסדי של קצונה זו ואת זהותה המקצועית כחלק מארגון רחב.

טקס סיום באקדמיה הצבאית ביפן

הארוך של האקדמיה הצבאית. קידומו המקצועי של הקצין ייקבע - בדומה לנורמה האקדמית המקובלת - על-פי פרסומי המחקריים.

- אנשי אקדמיה. אלה יהיו מהשורה הראשונה במדינה, והאקדמיה הצבאית תהיה מקום עבודתם העיקרי. העסקתם תהיה כמקובל בעולם האקדמי: הבכירים שבהם ייהנו מקביעות, והזוטרים יותר יהיו חסרי קביעות. גם הדרגות האקדמיות יהיו בהתאם למקובל באוניברסיטאות: מעוזר הוראה ועד לפרופסור מן המניין.

תכנים וכיווני הלימוד

המוסד המדובר יתמקד בהוראת תחומי הדעת המרכזיים של המקצוע הצבאי - מהרמה הטקטית ועד לרמת הביטחון הלאומי. חלוקת התחומים האלה לקתדרות ליבה פתוחה עדיין לדיון, אולם אין ספק שהיא תכלול היבטים

- תלמידים נוספים. האקדמיה הצבאית תפתח את שעריה גם לתלמידים מחוץ לצה"ל - למשרתים בגופים ביטחוניים אחרים, בזרועות הממשל השונות, לקצינים מצבאות זרים' ובהמשך גם לאזרחים המעוניינים בכך. כל זאת ללא מגבלות בקורסים האקדמיים המלאים. בתכנים הצבאיים יידון כל מקרה לגופו.

סגל ההוראה

המרצים באקדמיה יכללו קציני צבא הבאים מהשטח וחוזרים אליו, קציני צבא שהם אקדמאים ואנשי אקדמיה שהם אזרחים. תמהיל זה יבטיח את מיצוי היתרון הטמון בכל אחת משלוש האוכלוסיות האלה ויניב הפריה הדדית חיונית בין אנשי מעשה לאנשי הגות. להלן פירוט האוכלוסיות השונות בסגל שירכיבו את סגל המוסד:

- קציני צבא. אלה יבואו מתפקידים ביצועיים ויחזרו

אינטרדיסציפלינריים של המקצוע מכל תחומי המדע, הטכנולוגיה, החברה, ההיסטוריה, המשפט, הניהול והפילוסופיה.

תמהילי הלימוד ייקבעו באופן אינדיווידואלי לפי קבוצות הגיל ולפי תפקידיהם של הלומדים ויכללו לימודי ליבה (פיקוד ושליטה, לחימה, מודיעין), לימודים של ידע צבאי תומך (דוגמת אתיקה צבאית, אסטרטגיה, הגות צבאית, חוק ומשפט, היסטוריה צבאית) ולימודים כלליים (דוגמת ההיסטוריה של התנועה הציונית, איסלאם ושיטות מחקר).

המחקר, פיתוח הידע, שמירתו, אחזרו והפצתו

כמו כל מוסד אקדמי, גם האקדמיה הצבאית הלאומית תעסוק במחקר, בשימור ידע קיים ומצטבר כתוצאה מהמחקרים, ביכולת לאחזרו ולהפיצו. אולם לגוף האקדמי הצבאי העצמאי יהיה ערך מוסף מעבר לכך:

- הוא ירכז התמחויות ייחודיות תחת כותלי מוסד אחד ולא כ"איי" ידע הפזורים במדינה ללא קשר ביניהם.

- הוא יאפשר ליצור קישור וחיבור טובים יותר של תחומי הדעת הצבאיים תוך בניית בסיס אשר יקרין לכלל התוכנית.

המחקר הצבאי האקדמי יתבסס על סגל ההוראה, על התלמידים ועל חוקרים מזדמנים. המחקר התיאורטי יכול להיות ביוזמת החוקר או בהזמנת גופים שונים בצה"ל. המחקר יעמוד בנורמה אקדמית ברורה, והוא לא יהיה תחליף לגופי התורה הרשמיים, אלא לכל היותר ישמש אותם כמצע

וכבסיס. האתגר המחקרי הוא להיות בסיס ידע לאומי בתחום של צבא וביטחון. חוקר מזדמן יכול להיות, לדוגמה, קצין בין שני תפקידים. האקדמיה יכולה לשמש גם כמעבדת חשיבה לבחינת תוכניות אופרטיביות, תפיסה מבצעית, שינוי ארגוני משמעותי ועוד.

שמירת הידע ואחזרו יתאפשרו הודות לכך שהאקדמיה הצבאית תכיל את הספריות ואת מאגרי המידע העיקריים הקיימים היום בצה"ל ובמערכת הביטחון. למשל, שילוב פיזי של ספריות פו"ם, מב"ל, מטכ"ל ומל"ם ייצור ספרייה בת 120 אלף כותרים ו-800 אלף עותקים. קישור מתאים וממוחשב לארכיון צה"ל יספק את התשתית העובדתית למחקרים מתאימים. מאגרי המידע של האקדמיה ישמרו את הידע המצטבר במקום במהלך השנים נוסף על ידע רלוונטי שנוצר בשטח ובצבאות זרים. כל זאת באמצעות מערכת ממוחשבת ריכוזית, היודעת לאחזר ולשלוף את הידע הרלוונטי למשתמש.

לפרסום ולהפצה תהיה אחראית ההוצאה לאור של האקדמיה הצבאית, שתפרסם את המחקרים בספרים או בכתב-העת שלה. כמו כן תקיים האקדמיה השתלמויות וכנסים מקצועיים. קידום סגל ההוראה ייקבע על-פי איכות

הפרסומים המקצועיים וכמותם.

רציונל ארגוני ומשאבים

ככל מוסד אקדמי תהיה האקדמיה עצמאית לנהל את ענייניה האקדמיים והמנהליים, לרבות תוכניות מחקר, הוראה וקבלת תלמידים.

המבנה הארגוני של האקדמיה יהיה דומה לזה של מוסד אוניברסיטאי, אך יכלול גם מאפיינים ייחודיים לאקדמיה צבאית. ייתכן שהרציונל הארגוני שלפיו בנויות כעת המכללות – סביב מסגרות הקורסים – יצטרך לעבור שינוי. הרציונל העיקרי יהיה מסלולי למידה, התלמידים והמזכירות שתשלב בין כולם. הרציונל התפעולי יתבסס על הניסיון המצטבר של האקדמיה הצבאית הבריטית בהפרטת המוסד.⁵ בראש האקדמיה יעמדו מפקד צבאי ודיקן אקדמי, מועצה אקדמית, ועדת הוראה, ראשי תוכניות לימוד, ראשי קתדרות מקצועיות ומזכירות התלמידים.

- ראשות האקדמיה הצבאית. ראש האקדמיה הצבאית יכול להיות קצין צבא או אזרח, ובתנאי שיהיה מקובל בעולם

האקדמי כבר-סמכא. לידו יהיו שני עוזרים: מפקד צבאי ודיקן אקדמי.⁶ המפקד הצבאי יהיה אחראי על הניהול הצבאי של האקדמיה, ובכלל זה יהיה מופקד על תוכני הלימוד הצבאיים, על הצבתם והכשרתם של המדריכים הצבאיים ועל הקשר עם כלל צה"ל. הדיקן האקדמי יהיה אחראי על תוכנית הלימודים האקדמית, על מינון, בחירתו, קידומו והכשרתו של הסגל האקדמי ועל שמירת הנורמות האקדמיות בכל התחומים.

- מועצה אקדמית וועדת הוראה. ההנחיה והבקרה האקדמיים יתבצעו באמצעות מועצה התנדבותית בת 12 חברים, שיאשרו על-ידי המועצה להשכלה גבוהה. המועצה ההתנדבותית תתווה מדיניות ותאשר את תוכניות הלימודים באופן כללי. ועדת ההוראה הקבועה תתרגם את המדיניות הכללית לתוכניות לימודים מפורטות.

- ראשי תוכניות וקתדרות. תוכניות הלימודים ינוהלו על-ידי ראשי תוכניות, שיהיו אחראים להרכב התוכנית, לתכנים שלה, לאיכות ההוראה ולביצועה המלא. האקדמיה תחולק לקתדרות מתמחות. בראש כל קתדרה יעמוד מומחה תוכן בעל שם – לפחות ברמת צה"ל ורצוי אף יותר מכך. ראש הקתדרה יהיה בר-סמכא בתחומו לכלל הצבא, ובמקרים מסוימים אף ברמה הלאומית. דוגמאות לקתדרות אפשריות: קתדרה לטקטיקה, ללימודי המערכה, לביטחון לאומי, למנהיגות צבאית ולאומית, לניהול צבאי, לפיקוד ושליטה, להיסטוריה צבאית, לגיאוגרפיה צבאית, לבניין כוח צבאי, לאתיקה, למשפט צבאי, לאסטרטגיה צבאית, לאסטרטגיה אווירית וימית, לצבאות זרים, לכושר קרבי ופיזיולוגיה,

שמירת הידע ואחזרו יתאפשרו הודות לכך שהאקדמיה הצבאית תכיל את הספריות ואת מאגרי המידע העיקריים הקיימים היום בצה"ל ובמערכת הביטחון. למשל, שילוב פיזי של ספריות פו"ם, מב"ל, מטכ"ל ומל"ם ייצור ספרייה בת 120 אלף כותרים ו-800 אלף עותקים

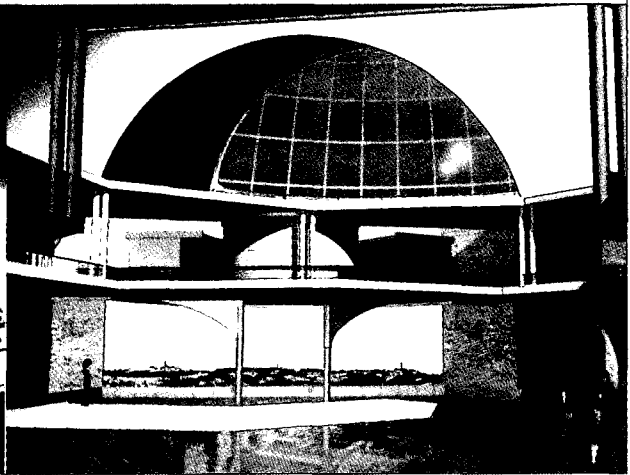
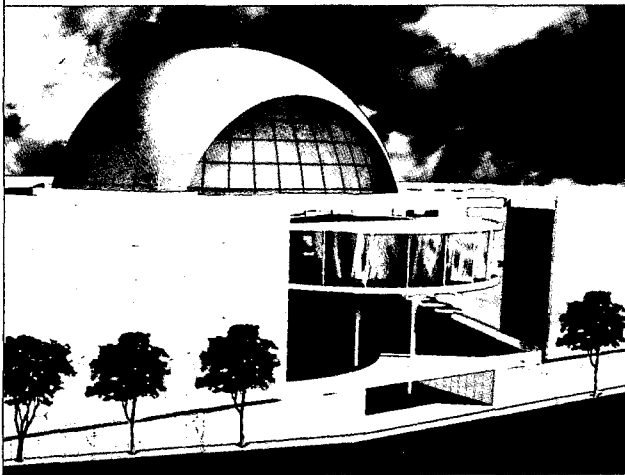
לפסיכולוגיה צבאית ולטכנולוגיה צבאית.

- **מזכירות תלמידים.** המזכירות תחבר למעשה כל תלמיד לתוכנית הלימודים שהוא יקבע לעצמו או שיקבע לו הצבא. המזכירות תיישם בכך את קביעותיה של ועדת ההוראה ביחס לתנאי הקבלה ולמילוי החובות של כל תלמיד לשם קבלת תואר.
- **משאבים.** תוכנית זו צריכה להתבסס בעיקרה על משאבים שצה"ל מקצה בכל מקרה להשכלה כללית וללימודים אקדמיים. המקורות האפשריים הם: עלות הקיום הנוכחית של המכללות, עלות אחזקתם של מאות קצינים בלימודים אקדמיים מלאים, עלות שכר הלימוד לאלפי נגדים וקצינים שלומדים תוך כדי מילוי תפקידיהם, תקציב ההשתלמויות הנוכחי וגביית שכר לימוד מתלמידים מחוץ לצה"ל. מכלל התקציב שהוציא צה"ל

והכרחית. אולם ההצעה להקים אקדמיה צבאית אינה באה לשלול לחלוטין את ההשכלה האקדמית הכללית, אלא רק לצמצמה ולאזן אותה מול צורכי הארגון, התפקיד והמקצוע. הפנמת הרעיון ששירות בצבא הוא מקצוע וקריירה לשנות חיים תסייע לקצינים ולנגדים להבין את הטיעון הזה.

- **חשיבותו של מטה סינרגטי.** רצוי שבפורום הומוגני כמו צה"ל יישבו גורמים מתחומי ידע אקדמיים שונים על מנת ליצור סינרגיה חשיבתית, המעודדת התבוננות מגוונת על מציאות מורכבת. האקדמיה הצבאית עלולה להחריף עוד יותר את ההומוגניות החשיבתית בצה"ל. הטענה הזאת נכונה בעיקרה, אך כאמור, אין הכוונה לבטל לחלוטין את ההשכלה הכללית, אלא רק לצמצם את היקפה. לעומת זאת האקדמיה הצבאית תבטיח שלכל

ואולי קמפוס צה"ל?

משרת מדרגה מסוימת תהיה תשתית ידע מינימלית בתחום הצבאי והמקצועי.

- **מה רע במצב הקיים?** זו טענה שמרנית ושגרתית. מאמר זה אומנם טוען שהשירות בצבא הוא שליחות, אבל את השליחות הזאת יש למלא בצורה מקצועית. ההכשרה הצבאית הכללית כיום אינה מקצועית דיה. די לבחון את ההשקעה המזערית הנוכחית בהכשרתו הצבאית של קצין מטה, לדוגמה, על מנת להיווכח בכך.
- **רתיעה טבעית.** הלוחם סולד באופן טבעי ומקדמת דנה מכל עיסוק עיוני-תיאורטי. יתר על כן, מוכרת גם הטענה שהמלחמה היא אמנות שאפשר ללמודה רק מהניסיון, ואף היו מי שטענו שההכשרה וההשכלה הכללית רק פוגמות בסגולותיו של איש הצבא: "הפילוסופיה מבהירה את מחשבתנו והופכת אותנו ליצורי אנוש טובים יותר, אבל לחיילים גרוועים יותר." התשובה לטענה זו היא שאומנם היו בהיסטוריה גאונים צבאיים חסרי השכלה פורמלית, אך כיום אין שום אפשרות למלא תפקיד צבאי משמעותי – בוודאי ברמות פיקוד בכירות – ללא השכלה רחבה ומעמיקה.
- **אטרקטיביות התואר.** מובן שהתלמידים מעדיפים תואר אקדמי של אוניברסיטה יוקרתית על פני תואר של אקדמיה צבאית. את הבעיה הזאת ניתן לפתור באמצעות

בשנת העבודה 2003 על השכלה כללית פחות מ-10% יועדו לרכישת השכלה צבאית.⁷ אלפי נגדים וקצינים רכשו השכלה במוסדות אקדמיים שונים, לאו דווקא בהקשר ובזיקה ברורים לתפקידיהם ולמקצועותיהם הצבאיים.⁸ המשאבים לצורך הפעלת האקדמיה הצבאית צריכים לבוא משינוי משמעותי ומהותי ביחס שבין ההשקעה בהשכלה כללית להשכלה צבאית-אקדמית.

מדוע אין להקים אקדמיה צבאית?

מהם הטיעונים האפשריים נגד הקמתה של אקדמיה צבאית, והאם ניתן להפריך טיעונים אלה? להלן, קודם כול, הטיעונים האפשריים נגד מהלך כזה:

- **מצוקת משאבים.** בשנים שבהן תקציב הביטחון הולך ומצטמק אין מקום להשקעות נוספות. טענה זו נכונה לגבי הקמת האקדמיה, אך לא ביחס לתפעולה השוטף. להערכתנו, את התפעול השוטף ניתן לממן מהמשאבים הנוכחיים המוקצים להשכלה. כל מה שצריך לעשות הוא לקבוע יחס אחר בין ההוצאה על השכלה אקדמית-כללית לבין ההוצאה על השכלה אקדמית-צבאית.
- **צורכי הלומד.** קיים מתח מובן בין רצון הפרט לרכוש "השכלה חופשית" בתחומים המעניינים אותו לבין רצון המערכת להקנות לאנשיה השכלה מקצועית, אחידה

הישענות על מוסד אוניברסיטאי קיים – לפחות עד שהאקדמיה הצבאית תצבור די יוקרה כשלעצמה.¹⁰

- **עצמאות וריבונות אקדמית.** הממסד האקדמי בארץ עלול לטעון שאקדמיה צריכה להיות עצמאית ובלתי תלויה בתכניה בגורם שלטוני. הקמת אקדמיה הכפופה לצה"ל עלולה לסתור עיקרון זה. הקמת מועצה אקדמית מתאימה ומאושרת על-ידי המועצה להשכלה גבוהה תיישב טענה זו. לאחר קביעה משותפת של מסגרת הלימודים לא יתערב הצבא בתוכן – כפי שמקובל אף היום.

סיכום - או מדוע יש בכל זאת להקים אקדמיה צבאית?

- **בסיס תיאורטי.** האקדמיה הצבאית תספק תשתית תיאורטית הכרחית ורלוונטית לתורת הלחימה של צה"ל. תשתית זו תמצה את מרב הידע ההיסטורי והעכשווי הקיים בתחום זה בארץ ובעולם.
- **התמחות.** שיטת הקתדרות שפורטה לעיל תיצור מוקדי ידע מקצועיים ומתמחים בנושאים שבהם יש לצבא עניין מיוחד. מוקד הידע יאותגר בכך שיידרש להיות בר-סמכא בתחומו לכלל צה"ל ובמקרים מסוימים אף ברמה הלאומית.
- **סינרגיה של הקיים.** די בסינרגיה שתיווצר מהאיחוד הארגוני והפיזי של מוקדי המחקר והידע השונים בצה"ל על מנת להצדיק את הקמת האקדמיה הצבאית. כל גוף בצה"ל שעניינו הוא מחקר ו/או הכשרה כללית יתכנס תחת כנפי האקדמיה. בהיותו נתון למרות אקדמית הוא יחויב להורות, לחקור ולפרסם.
- **קהילת ידע.** האקדמיה תהיה קהילת ידע לכלל צה"ל ולבוגריה. הפעלת שיטות של למידה מרחוק, הבנה שיש כתובת לפנות אליה ושמירת קשר רצוף וענייני בין הבוגרים יפתחו את השיח המקצועי.
- **הכשרה מתאימה ומלאה.** באמצעות האקדמיה יכשיר צה"ל את קציניו באופן המתאים ביותר לארגון בלי להגדיל את ההשקעה הנוכחית בנגד ובקצין. דבר זה ייעשה על-ידי איזון מתאים בין ההכשרה הכללית להכשרה הצבאית עם נקיטת עמדה ברורה של צה"ל לגבי עדיפותו של המקצוע הצבאי.
- **הרחבת ההכשרה.** יצירת תשתית ארגונית רחבה וחזקה תאפשר להרחיב את מסגרות הלימוד לכלל צה"ל – למשל גם למפקדי גדודים במילואים.
- **חליפה אישית וגמישות.** התשתית הרחבה תאפשר התאמה כמעט אישית של תוכנית הלימודים לכל תלמיד בהתאם להשכלה קודמת שלו ובהתאם לצרכיו העתידיים. הגמישות תבוא לידי ביטוי החל באפשרות ללמוד קורס בודד תוך כדי ביצוע התפקיד וכלה ב"תפירת" תוכנית לימודים אישית למשך שנת לימודים מלאה.
- **הנורמה האקדמית.** אימוץ הנורמות האקדמיות המקובלות – לצד סגל מתאים ורואי, תכנים ובקרה מתמדת – ישדרג את רמת ההוראה וההכשרה.
- **הנורמה הצה"לית.** הכשרה כללית ובסיסית של קצונה

אינה נחלת זרוע כזאת או אחרת. האקדמיה הצבאית תנחיל את רוח הארגון הצבאי, את ערכיו ואת הנורמות שלו באופן אחיד לכלל הצבא. הזרועות יוכלו להשפיע על התכנים ולהשלים את ההכשרה בתחומים הייחודיים להן.

- **יתרון יחסי מקצועי.** בתחום הצבאי יש לצה"ל יתרון מוחלט על כל מוסד אקדמי אחר. הסיבה לכך נעוצה בעיקרה בתלמידים. ריכוז כזה של תלמידים המגיעים מעולם המעשה וחוזרים אליו דרך המסננת התיאורטית הוא אוצר בלום של ידע מצטבר. האקדמיה הצבאית תדע למצות יתרון זה ולמקסם אותו לצורכי צה"ל.

המסקנה המתבקשת היא איפוא שהקמת אקדמיה צבאית לאומית היא צורך השעה למדינה – במיוחד משום שהיא עדיין חיה על חרבה, והרכיב הצבאי בקיומה ובביטחונה הוא הדומיננטי. חוסנו של הרכיב הצבאי הוא באנשים, ובראשם הקצינים והמפקדים. הכשרה בסיסית, רחבת אופקים ומעמיקה היא תנאי לאיכותם.

הערות

1. עזר גת, "מקורות המחשבה הצבאית", מערכות, 2000, עמ' 58
2. כתיבה העת הצבאיים הראשונים החלו לצאת לאור בגרמניה בשלהי שנות ה-70 של המאה ה-18.
3. מתוך הצעת אג"ם/מה"ד להקמת בית-הספר לפיקוד ולמטה מ-24 בדצמבר 1951 במסמך החתום על-ידי סא"ל מ' זורע, ראש מחלקת ההדרכה, וסא"ל א' רבינוביץ, ראש ענף מבצעים באג"ם/מבצעים (לימים אלוף אהרון ריב, מקימו ומפקדו הראשון של פו"ם).
4. הנושא של קצינים מצבאות זרים עולה לעיתים תכופות. המגבלות העיקריות, המונעות את שילובם, הן ביטחון שדה והשפה העברית. את מגבלת ביטחון שדה אפשר להסיר באמצעים מתאימים. את מגבלת השפה יש לנטרל על-ידי כך שיחייבו אותם ללמוד עברית. קצינים זרים הלומדים באקדמיה הצבאית הטורקית, למשל, נדרשים ללמוד טורקית.
5. Ministry of Defence, The Joint Services Command and Staff College, Report by the Comptroller and Auditor General, February 2002, pp. 17-25
6. מבנה זה דומה במהותו למבנה של וסט פוינט בארה"ב. ראו: סא"ל גדעון שרב, דו"ח ביקור בווסט פוינט, מאי 2002, עמ' 6
7. על-פי נתוני אגף התכנון בצה"ל: בשנת העבודה 2003 הופנו כ-10% להשכלה צבאית, שבחלקה היא אף אקדמית (פו"ם ברק ורקיע, המכללה לפיקוד טקטי ומב"ל מעניקים היום תארים מלאים או חלקיים). 18% הופנו לכיוון טכני והנדסי ר-72% הופנו להשכלה כללית אקדמית על-פי רצון הקצין. בעקבות הקיצוץ בתקציב הביטחון ירדה הוצאה זו באופן משמעותי.
8. על-פי נתוני ענף אקדמאים במחלקת הסגל למדו בשנת העבודה 2002 אלפי נגדים וקצינים תוך כדי שירותם. 20% מתוכם היו נגדים, והיתרה – קצינים. מקבוצת הקצינים למדו 27% לתואר ראשון, 71.1% לתואר שני ר-1.9% לתואר שלישי! כל זאת, כאמור, מתוך תפקיד וללא קשר מחייב למקצועותיהם.
9. פו"ך ברנקהופף, הוגה דעות שפירסם את "פרדוקסים" בשנת 1780. מתוך: עזר גת, "מקורות המחשבה הצבאית המודרנית", מערכות, 2000, עמ' 61-60
10. קיימים כמה דגמים של קשרי גומלין עם אוניברסיטאות אזרחיות: דגם של אקדמיה צבאית עצמאית המקנה תארים, כגון בארה"ב ובגרמניה, לימודים באוניברסיטה אזרחית, שבה רוכשים תואר צבאי, למשל המכון ההיסטורי בפרייבורג בגרמניה, לימודים עצמאיים של חניכים באוניברסיטאות טרם הגיעם למוסד הצבאי ולימודים במכללה צבאית ובאוניברסיטה, המבצעים יחד תיאום תוכניות. זהו המודל הקיים באירלנד, באיטליה ובישראל.

